

MISIR'IN ASKERÎ HARCAMALARINI ANLAMAK

MISIR'IN ASKERÎ HARCAMALARINI ANLAMAK

Mısır'ın Askerî Harcamalarını Anlamak

Özetleyen : Muhsin KORKUT & Editör : Yusuf AYDEMİR

Mısır; Orta Doğu ve Kuzey Afrika (MENA) bölgesinin en büyük silahlı kuvvetleri ve en kapsamlı ağır silah envanterine sahip ülkelerindendir. Cumhurbaşkanı Abdulfettah Es-Sisi liderliğinde Mısır, yerel ve bölgesel güvenlik tehditlerinin arttığına dair algının güçlendiği bir dönemde silahlı kuvvetlerinin modernizasyonu ve eğitimine ciddi miktarda yatırım yapmaktadır. Fakat resmî veriler, son on yılda, Mısır'ın yıllık askerî harcamalarının, bölge standartlarına kıyasla 3,8 milyar dolar gibi nispeten vasat bir rakama tekabül ettiğini göstermektedir. Bu kapsamda ve 2019 resmî verilerine göre Mısır, MENA bölgesinde askerî harcamaları en düşük ülkeler arasında görünmekte ve 14 bölge ülkesi içinde 9. sırada yer almaktadır. 2019'da, milyar dolar bazında, ilk dört sırayı; Suudi Arabistan (61,867), İsrail (20,465), Türkiye (20,448) ve İran (12,623) gibi bölge ülkelerinin paylaştığı Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü (SIPRI) listesine - tahmin yapılmadığı için - Libya, Katar, Suriye, BAE ve Yemen dâhil edilmemiştir.

Mısır'ın silah alımları 2010-2019 arası dönemde önceki dönemlere kıyasla önemli ölçüde artmıştır. Ayrıca Sina yarımadasında birkaç askerî operasyon da yapmıştır. Bununla birlikte Mısır'ın resmî rakamları, bu gelişmelerle eşzamanlı olarak, askerî bütçede reel bazda genel bir düşüş göstermektedir. Mısır'ın parçalı askerî harcamalarını her durumda değerlendirebilmek mümkün olmamakla birlikte bu makale, askerî konulara tahsis ettiği mali kaynakların düzeyine ilişkin daha açık bir tablo elde etmek üzere Mısır'ın 2010-2019 dönemi resmî harcama rakamlarını incelemeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda Mısır'ın farklı askerî harcama kalemlerine ilişkin şu sorulara cevap aranacaktır: Hangi askerî harcama kalemleri Mısır'ın resmî askerî bütçesinden karşılanmaktadır? Bu kalemler dışında askerî harcama söz konusu mudur? Eğer öyleyse bunlara ilişkin ek veri elde edilebilir mi? Askerî harcamaları karşılamaya yönelik bütçe dışı kaynaklara ilişkin herhangi bir gösterge bulunmakta mıdır? Bu araştırmanın, bu sorular çerçevesinde, nihai amacı Mısır'ın ordusuna tahsis ettiği mali kaynakların düzeyini daha iyi anlayıp, MENA bölgesinde askerî konulara ilişkin şeffaflığı artırmaya yönelik daha kapsamlı çabalara katkı sağlamaktır.

MISIR'IN ASKERÎ HARCAMALARINI ANLAMAK

Tanımlar, Yöntemler ve Kaynaklar

SIPRI askerî harcama verileri, imkan dâhilinde, silahlı kuvvetler, savunma bakanlıkları ve savunma projelerinin parçası olan diğer kamu kuruluşları, askerî alan faaliyetleri ve paramiliter güçlere ilişkin tüm güncel ve önemli harcamaları içermektedir. Bu veri havuzu daha spesifik olarak asker/sivil personel maaşları, askerî personelin emeklilik giderleri ve personele yönelik sosyal hizmet giderleri, silah alımı (askerî teçhizat giderleri), bakım-onarım, askerî ar-ge çalışmaları ve askerî yardım (kaynak ülkenin askerî harcaması olarak) başlıklarını kapsamaktadır.

Paramiliter güçlere dair harcamalar, hükümetler tarafından daima askerî harcama olarak görülmezler. Fakat bu araştırmada; çoğu zaman hem asker hem kolluk kuvveti ikili rolüne sahip bu güçler, askerî operasyonlar için eğitilip askerî faaliyetlere katkıda bulunmaları durumunda askerî harcama kalemlerinin bir parçası olarak görülecektir. Bu tür güçlere yapılan harcamalar, savunma bakanlığı veya başka bir bakanlık tarafından finanse edilip edilmediğine bakılmaksızın askerî harcamaya dâhil edilmektedir. (Örn. Çin polisi, Fas jandarması ve Rus muhafız gücüne dair harcamalar, bu ülkelere ilişkin hesaplamalarda askerî harcama kapsamına alınmaktadır. Aynı şekilde, NATO ülkeleri "diğer güçlere" yönelik "savunma harcamalarını" savunma bakanlığı değil diğer bakanlıkların bütçesinden karşılanırsa bile rapor etmektedir.

SIPRI genel prensip olarak, aksini kanıtlayan bilgi olmadığı sürece ulusal verileri doğru kabul etmektedir. Bu bağlamda Mısır'ın askerî harcamalarına ilişkin bu araştırma, Mısır Maliye Bakanlığı'nın açıkladığı devlet bütçesi resmî verilerine dayanmaktadır. Bu çerçevede bu makale birincil ve ikincil kaynaklar kullanılarak Mısır'ın askerî harcama kalemlerini incelemektedir. Bu harcama kalemleri "savunma ve millî güvenlik" ile paramiliter güçlere yapılan harcamaları içermektedir. Birinci kaleme yönelik rakamlar SIPRI verileri arasında yer almakla birlikte Mısır'ın paramiliter güçlere yönelik harcamaları kesin bir değerlendirme için elverişli olmadığından yer almamaktadır. Yine de Mısır'ın askerî harcama eğilimlerini daha iyi anlamak, paramiliter güçlere ilişkin dikkatli bir incelemeyi gerektirmektedir. Her iki kalem için de (savunma ve millî güvenlik ile paramiliter güçler) harcama verileri devlet bütçesinden alınmıştır. Bu makalede tartışılan veriler - bütçeli harcamalardan farklı olması muhtemel gerçek giderlere değil - bütçeli giderlere ilişkindir.

MISIR'IN ASKERÎ HARCAMALARINI ANLAMAK

Ekonomik ve Bölgesel Bağlamda Mısır'ın Askerî Harcamaları

2010-2011 ve 2019-2020 dönemlerinde Mısır'ın resmî askerî harcama verilerinde nominal olarak yukarı yönlü belirgin bir eğilim söz konusu olmuştur. Nominal askerî bütçe ise 2019-2020 döneminde 2010-2011 dönemine kıyasla %161 daha yüksek olmuştur. Söz konusu 10 yıllık dönem boyunca yıllık nominal büyüme seviyeleri %0,3 ile %27 arasında değişiklik göstermiştir. En fazla artış ise 2013-2015 arasında gerçekleşmiştir. Harcamalardaki nominal büyümenin esas itibarıyla ücretlere yönelik harcamaların artmasından kaynaklanmış olması muhtemeldir. Zira veriler askerî ücretlerin 2010 itibarıyla birkaç kez arttığını göstermektedir. Fakat askerî harcamalardaki genel nominal artış, 2010-2011 ve 2019-2020 dönemlerinde %6,9 ile %24 arasında dalgalanan yüksek enflasyon oranlarıyla dengelenmiştir. 2012-2013 döneminden itibaren ardışık üç yıllık reel büyümeyi, 2015-2016 döneminden itibaren ardışık beş yıllık reel gerileme izlemiştir. Dolayısıyla 2010-2012 dönemi itibarıyla harcamalardaki bu dokuz yıllık nominal büyüme gerçekte %18'lik bir düşüşe tekabül etmektedir. ABD dolarına endekli nominal fiyatlar Mısır parasının önemli ölçüde değer kaybetmesi nedeniyle farklı bir eğilim göstermektedir. Bu parasal değer kaybı dolara endekli ithal askerî ürün ve hizmetlerin fiyatlarını artırmıştır.

Özellikle Mısır'ın terörle mücadeleye yönelik askerî faaliyetlerini güçlendirmesi ve geniş ölçekte askerî teçhizat alımı göz önünde bulundurulduğunda 2010'lu yıllarda resmî askerî bütçede reel olarak düşüş kaydedilmesi kafa karışıklığına yol açmaktadır. Resmî askerî bütçedeki bu genel düşüş, bölgedeki diğer ülkelerin askerî harcamaları artarken Mısır'ın 2019 itibarıyla MENA ülkeleri arasında en az askerî harcama yapan ülke olarak görünmesine neden olmuştur.

MENA bölgesi, hemen hemen tüm bölge ülkelerinin doğrudan veya dolaylı olarak bölgesel çatışmalara müdahil oluşuna paralel olarak ağır silah biriktirmeleriyle de hızlı bir militarizasyona uğramaktadır. Mevcut verilere göre 2019'da MENA ülkelerinin toplam askerî harcaması tahminen 162 milyar dolardır. Askerî harcamaları, resmî verilere göre, %2,3'e tekabül eden Mısır, bölge ülkeleri arasında dokuzuncu sırada yer almaktadır. Uzun bir geçmişe sahip çatışma ve çekişmelerin yanı sıra artan tehdit algıları ve terör faaliyetlerine bağlı olarak bölgedeki on iki ülkenin, yarısı %30'dan fazla olmak üzere, 2010-2019 döneminde askerî harcamalarını artırdığı

MISIR'IN ASKERÎ HARCAMALARINI ANLAMAK

bilinmektedir. Fakat resmî verilere bakıldığında, aynı dönem zarfında Mısır'ın askerî harcamalarının reel olarak düşüş kaydettiği görülmektedir.

2019'da Mısır'ın askerî yükü Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) payı olarak ve askerî harcamalarının hükümet harcamalarına oranı bölgedeki ülkelere kıyasla en düşük seviyede kalmış gibi görünmektedir. MENA bölgesi, 2019'da ortalama %4,4'lük GSYH askerî harcama payıyla diğer bölgelere göre en yüksek askerî yüke sahip bölge olmuştur. Ayrıca 2019'da dünya genelinde en yüksek askerî yüke sahip 10 ülkenin 7'si MENA bölgesinde yer almıştır. Buna karşın resmî rakamlara göre Mısır, GSYH'sinin %1,2'sine tekabül eden bir oranla bölgedeki en düşük askerî yüke sahip ülke konumundadır. Diğer ülkelerin tamamı 2019'da hükümet harcamalarının %7'den fazlasını askerî kalemlere ayırırken; Mısır'ın aynı yıl resmî rakamları, askerî harcamalarının hükümet harcamalarına oranı olarak bölge ülkelerine kıyasla en düşük seviye olan %4,2'yi göstermiştir.

Sonuç olarak Mısır, resmî verilere göre, 2019'da MENA bölgesindeki sadece en düşük askerî bütçe ve askerî yüke sahip ülke değildir; aynı zamanda 2019-2020 arasında resmî askerî harcamalarını artırmamış olan yalnızca iki ülkeden biridir (diğeri söz konusu dönemde ambargo uygulanan İran'dır). Mısır'ın gerek aktif ve rezerv askerî personel sayısının bölgedeki en yüksek sayı olması gerek diğeri birçok MENA ülkesi gibi askerî operasyonlara müdahil oluşu gerekse yüksek düzeyde kaynak akışı gerektirmesi muhtemel ağır silah alımına bağımlılığı göz önünde bulundurulduğunda bu rakamları bağdaştırmak zordur. Bu durumda sorulması gereken soru şudur: Mısır'ın askerî nitelikli tüm harcamaları resmî askerî harcama raporlarında yer almakta mıdır? Cevabın bir kısmı rapor edilen askerî harcama rakamlarının incelenmesine bağlıdır.

Savunma ve Millî Güvenlik Bütçesi

Mısır'ın askerî harcamalarının analizi, resmî askerî bütçe verisinin mahiyet ve yapısını incelemeyi gerektirmektedir. Böyle bir inceleme, resmî askerî bütçede yer alan askerî harcama kalemlerini tespit etmeyi kolaylaştıracaktır. Mısır'ın askerî bütçe rakamları "savunma ve güvenlik" başlığı altında yer almaktadır. Bu kategori için iki farklı fakat karşılıklı olarak birbirini destekleyen iki veri grubundan söz etmek mümkündür. Birincisi kurumdur (Askerî Üretim Bakanlığı gibi); ikincisi ise bileşenlerdir (ücretler ve işgücü ödemeleri gibi).

MISIR'IN ASKERÎ HARCAMALARINI ANLAMAK

Birinci veri grubu "savunma ve güvenlik" bütçe başlığında yer verilen kurumsal harcamaları listelemektedir. Bu liste, Mısır Savunma ve Güvenlik Kurumu'nun Mısır'ın savunma ve güvenliğe ilişkin toplam bütçesinin %99,5'ine tekabül ettiğini göstermektedir. Toplamdaki düşük oranı dikkate alındığında savunma ve millî güvenlikle alakalı diğer kuruluşlara ilişkin rakamlar idari harcamaları gösteriyormuş gibi durmaktadır. Ücretler ve personel ödemeleri başlıklı bütçe bileşeninin savunma ve güvenlik rakamlarının yalnızca %0,3'üne tekabül ettiği ve silahlı kuvvetlere ödenen ücretlerin dâhil edilmediği anlaşılan ikinci veri grubu bu tespiti güçlendirmektedir. Ayrıca toplamda %0,1'lik dilime tekabül eden "ürün ve hizmet satın alımı" bileşeni de spesifik olarak "savunma ve millî güvenlik" başlığının silahlı kuvvetlere yönelik ürün ve hizmet tedarikinin dâhil edilmediği anlaşılan idari harcama kısmıyla alakalı gibi görünmektedir. Bu tespit, normal olarak askerî bütçenin parçası olması gereken ve silah tedarik sözleşmeleri kapsamındaki harcamalar göz önünde bulundurulduğunda makul bir tespit gibi görünmektedir. Dolayısıyla silahlı kuvvetlerin ücretlerinin ve askerî ürün ve hizmetlere yönelik harcamaların Savunma Bakanlığı Ofisi'nin bir parçası olması gerekmektedir.

Savunma Bakanlığı Ofisi başlığı sadece silahlı kuvvetler bütçesini değil; büyük olasılıkla ulaşım ve tıbbi hizmetler gibi Savunma Bakanlığı bütçelerini de kapsamaktadır. Bu harcama kaleminin en az %60'ının ücretler ve tazminat giderlerine tahsis edildiği düşünülmektedir. Bu, kalan %40'ın teorik olarak düzenli veya tekrarlanan kalemlere (sarf malzemeleri gibi) yapılan diğer askerî harcamalar, askerî altyapı ve tesislerin bakım-onarım giderleri, teçhizat tedariki (silah ithalatı ve teknik desteği de kapsayan) ve askerî ar-ge harcamalarını da içermesi gerektiği anlamına gelmektedir. Fakat Mısır'da askerî konularla alakalı kamuya açık bilgi yetersizliği nedeniyle söz konusu %40'lık dilimle hangi kalemlerin finanse edildiğini tespit etmek neredeyse imkansızdır.

Paramiliter Güçlere Yönelik Harcamalar

Mısır'ın temel askerî bütçesi dışındaki bazı harcamaları, Mısır'ın askerî harcamalarıyla doğrudan alakalıdır. Mısır'ın paramiliter güçlere yönelik harcamaları bu duruma örnek gösterilebilir. Bazı birimlerinin yapısı ve görev tanımı bu güçlerin bazı giderlerinin Mısır ordusu harcaması sayılması gerektiğine kanıt teşkil etmektedir. Bu birimlere yönelik tahmini bir bütçe vermek önemli

MISIR'IN ASKERÎ HARCAMALARINI ANLAMAK

olmakla birlikte, görevlerinin çoğunun halen kamu düzeniyle ilgili olması nedeniyle bunların genel bütçesinin askerî harcamaları etkilememesi gerektiği not edilmelidir.

Merkezi Güvenlik Güçleri (CSF), Mısır hükümetince paramiliter asker olarak sınıflandırılan bir iç güvenlik gücüdür. İçişleri Bakanlığı otoritesine bağlıdır ve mecburi hizmette olanlar dâhil toplam 325 bin personelden oluşur. CSF'nin paramiliter rolü, askerî düzen ve kamu düzeni ikili yapı, görev ve sorumluluklarının niteliğiyle izah edilmektedir. Bazı CSF birimleri cop ve kalkan; bazı birimler taarruz tüfeği taşır ve hem polisin hem askerin görevine uygun çeşitli tiplerde zırhlı araç kullanma yetkisine sahiptirler. Mısır İçişleri Bakanlığı, bazı birimlere yönelik özel eğitim sisteminden bahisle Sina yarımadasının kuzeyinde paramiliter güçlerin rolünü övmüştür.

CSF unsurlarının kamu düzenini korumak ve ülkenin güvenlik ve istikrarına yönelik girişimlere karşı acil müdahalede bulunmak üzere eğitildikleri belirtilmektedir. CSF'nin başlıca gayrı-askerî misyonu, asayiş sağlama ve kitlesel ayaklanmaları kontrol altına alma konularında kolluk kuvvetlerini takviye etmektir. CSF'nin paramiliter görevleri ise Mısır silahlı kuvvetleriyle koordinasyon halinde önemli altyapı tesislerinin güvenliğini sağlamaktır. CSF, ayrıca, Sina yarımadasındaki iç askerî operasyonlarda Mısır silahlı kuvvetlerine destek sağlamakla da görevlendirilmiştir. CSF, 2014'e kadar, genel olarak, artan asayiş sorunlarına karşı hükümete ve silahlı kuvvetlere destekle görevli fakat iyi eğitilmemiş bir isyan bastırma gücü olarak görülmüştür.

Bununla birlikte CSF 2014'ten önce de ülke sınırları içinde terörle mücadele faaliyetlerinde yer almıştır. 2014'ten itibaren CSF birimlerinin, en azından bir kısmının rolü değişikliğe uğramış gibi görünmektedir. Terörle mücadele operasyonları giderek artmış hatta çoğu zaman silahlı kuvvetlerin de katıldığı geniş-kapsamlı iç askerî operasyonlara dönüşmüştür. Mısır İçişleri Bakanlığı, Savunma Bakanlığı ve çok sayıda yerel medya kuruluşu verileri, CSF'nin bazı birimlerinin geniş çaplı iç askerî operasyonlara katıldığını göstermektedir. CSF, terörle mücadele kapsamında iç askerî operasyonlarda Mısır silahlı kuvvetlerini desteklemiştir. Özellikle birkaç biriminin Mısır silahlı kuvvetleri ve diğer ulusal ve bölgesel kurumlarla koordine olarak Sina yarımadasında gerçekleşen geniş çaplı operasyonlara da katıldığı belirtilmektedir.

MISIR'IN ASKERÎ HARCAMALARINI ANLAMAK

SIPRI'nin; belirtilen yapı, görev ve faaliyetlerine istinaden, CSF'ye yapılan harcamaları Mısır'ın toplam askerî harcamalarına dâhil etme seçeneği olmuşsa da bunun sadece Sina yarımadasındaki "askerî faaliyetlere" katılan birimler için geçerli olacağı da ortadadır. Mısır bağlamında "askerî faaliyetler", ülkenin toprak bütünlüğünü güvenceye almak üzere şiddete başvuran devlet dışı örgütlü gruplara karşı devleti koruma amaçlı iç askerî operasyonları ifade etmektedir. Şeffaflık eksikliği nedeniyle Mısır'ın CSF birimlerinin tamamına yönelik harcamaları konusunda ancak kabaca tahmin yürütülebilmektedir. Devlet bütçesindeki verilere dayalı tahmin aşağıdaki gibidir. Fakat bu tahmin belirgin bir şekilde Mısır'ın paramiliter güçlere yaptığı harcamayı olduğundan fazla göstermektedir. Daha doğru bir değerlendirme ise CSF'nin askerî nitelikli faaliyetlerine tahsis edilen kaynak payını tespit etmek üzere daha ayrıntılı inceleme yapmayı gerektirmektedir. Fakat daha güvenilir bir tahmine katkı sağlayabilecek bu ilave adım yeterli bilgi olmadığı için şu aşamada yapılabilir değildir.

CSF, İçişleri Bakanlığı otoritesine bağlı olduğu için bütçesi de devlet bütçesi kategorisindeki "kamu düzeni ve kamu sağlığı işleri" altında listelenmiş "emniyet ve polis departmanı" bütçe kaleminin bir parçası olmak durumundadır. Emniyet teşkilatının %90'a yakın oranda bütçesinin personel maaşlarına tahsis edildiği ve CSF'nin neredeyse büyüklük olarak Mısır polisinin tahmini büyüklüğüne denk olduğu hesaba katılırsa "ücretler ve tazminat giderleri" için tahsis edilen rakamın yaklaşık yarısının CSF'yi finanse etmek için kullanılmakta olduğu ifade edilebilir. Resmî açıklamalara göre, 2019-2020 mali yılında "emniyet teşkilatına" %87'si (1,7 milyar dolar) ücretler ve tazminat giderleri olmak üzere 1,9 milyar dolar tahsis edilmiştir. CSF ve "Mısır Ulusal Polisinin" harcamalarının denk olduğu varsayılırsa CSF'nin bütçesi (2019-2020) yaklaşık 833 milyon dolar olacaktır. Mısır'da paramiliter unsurlara ilişkin şeffaflık eksikliği nedeniyle Sina yarımadasında iç askerî operasyonlarda yer alan CSF birimlerine tahsis edilen rakamın oranını tahmin etmek şimdilik imkansızdır.

Silah Alımına Yapılan Harcamalar

SIPRI'nin askerî harcama verileri mümkün olduğu kadar hem iç hem dış silah alımını içermektedir. Silah üretim şirketleri gelişmiş silahlar üretebilecek teknolojik bilgi ve beceriden yoksun olduğu için Mısır büyük ölçüde silah ithalatına bağımlıdır. 2010-2019 döneminde ordu cephanesine önemli yatırımlar yapan Mısır, 2015-2019 döneminde dünyanın en büyük üçüncü,

MISIR'IN ASKERÎ HARCAMALARINI ANLAMAK

MENA bölgesinin ise görünüşe göre Mısır'dan 17 kat fazla askerî harcamaya sahip Suudi Arabistan'dan sonra ve yine görünüşe göre Mısır'dan üç kat fazla askerî harcamaya sahip Cezayir'den önce en büyük ikinci silah ithalatçısı haline gelmiştir. Daha önceki araştırmalar bir ülkenin silah alımıyla askerî bütçesi arasındaki ilişkinin her zaman doğrusal olmadığını göstermiştir: Silah alım miktarı askerî bütçenin büyüklüğü üzerinde her zaman etkiye sahip değildir. Fakat Mısır'ın zaman içindeki silah alımları; sipariş edilen ve teslim alınan silah miktarına ilişkin fikir edinmek üzere son yirmi yılda yaptığı askerî harcamalarla karşılaştırmalı olarak incelenmelidir.

Mısır'ın silah alım prosedürlerinin yeterince açık olmayışı nedeniyle herhangi bir yıl için Mısır'ın silah alımına harcadığı paranın gerçek miktarını tespit etmek mümkün değildir. Bununla birlikte Mısır'ın resmî askerî bütçe rakamlarının, bu ülkenin ağır silah alımlarını karşılamak için gerekli kaynak düzeyini yansıtmıyor görüldüğünü ortaya koyan göstergeler sunmak mümkündür.

2000-2019 döneminde Mısır'a ağır silah tedarik eden ülkeler arasında, Mısır'ın toplam silah alımlarının %75'ine tekabül eden bir oranla ABD ilk sırada yer almaktadır. ABD ile silah anlaşmaları büyük ölçüde Mısır'ın ABD'den silah alımına yönelik her yıl aldığı önemli miktardaki (yaklaşık 1,3 milyar dolar) askerî yardımdan karşılanmaktadır. Bu yardım büyük olasılıkla Mısır'ın "savunma ve millî güvenlik" bütçesini kapsamaktadır. ABD ile yapılan sözleşmeler dışında Mısır'ın 2000-2009 döneminde silah ve askerî ekipman için sekiz farklı silah tedarikçisinden 23 siparişe imza attığı tahmin edilmektedir. Bu sözleşmelerin neredeyse tamamı 2010'da neticelenmiş ve Mısır sonraki on yılda da ABD'den ağır silah almaya devam etmiştir. Fakat ABD'den yapılan silah ithalatı Mısır'ın 2010-2019 dönemindeki toplam silah ithalatının yalnızca %23'üne tekabül etmektedir. Askerî yardım yoluyla ABD tarafından Mısır'a ödenen rakam dışında Mısır, 2010-2019 döneminde, 15 farklı tedarikçiyle 75 sözleşme gerçekleştirmiş; bunların 67'si söz konusu dönemde teslimatlar ile sonuçlanmış ve 75 sözleşmenin 54'ü 2019'a kadar tam olarak uygulanmıştır (2000-2009 dönemine kıyasla iki kat fazladır). Mısır'ın silah alımları Es-Sisi'nin 2014'te Cumhurbaşkanı olmasını takiben önemli ölçüde artmış; 2014-2019 arası dönemde en az 54 ağır silah alım sözleşmesi imzalanmıştır. Bu dönemde Almanya ve Rusya ile silah ticareti ilişkilerini güçlendiren Mısır; Çin, Fransa ve İtalya ile de silah ticareti ilişkilerini geliştirmiştir. En dikkat çeken husus ise 2000-2009 döneminde Mısır ile sadece bir sözleşmesi

MISIR'IN ASKERÎ HARCAMALARINI ANLAMAK

bulunan Fransa'nın; Rusya'nın yanı sıra, Mısır'ın en büyük silah tedarikçilerinden biri haline gelmesidir.

Mısır 2014-2019 döneminde çok sayıda gelişmiş ağır silah sistemi almıştır: Fransa'dan 24 Rafale savaş uçağı (500 havadan-karaya füzeyle birlikte) ve FREMM firkateyni (15 gemi-savar füzeyle birlikte); Rusya'dan 3 S-300VM hava savunma sistemleri (190 karadan-havaya füzeyle birlikte) ve 50 MiG-29 savaş uçağı (225 havadan-havaya füzelerle birlikte).

Mısır'ın nispeten yüksek düzeyde silah alımı 2019-2020 yılları arasında da devam etmiştir: Rusya'dan Su-35 savaş uçağı, Almanya'dan MEKO-A200 firkateynleri, İtalya'dan FREMM firkateynleri ve AW-149 ile AW-189 helikopterleri almak üzere yeni sözleşmeler de imzalamıştır. Bu sözleşmelerin maliyetine ilişkin toplam tahmini rakam 16 milyar dolardır. Bu rakamın yarısının uzun vadeli dış borçlanma kanalıyla ödenebileceği varsayılsa bile Mısır'ın yine de geri kalan miktarı (en az 8 milyar dolar) kısa ve orta vadede ödemesi gerekecektir.

Mısır'ın daha önceki silah sözleşmelerinden örnekler silah teslimatlarının sözleşmenin imzalandığı yıldan itibaren yaklaşık beş yıl sürdüğünü göstermektedir. Dolayısıyla eğer Mısır tarafından 2019-2020 döneminde (uzun vadeli borçlanma ödemeleri hariç) imzalanan veya planlanan sözleşmenin ödemesi beş yıla yayılacak olursa; bu, teorik olarak Mısır'ın yıl başına en az 1,6 milyar dolar (ortalama olarak yıllık askerî bütçesinin %40'ına tekabül etmektedir) ödeme yapmış olması gerekeceği anlamına gelecektir. Fakat bu miktarda bir para tahsisini Mısır'ın resmî askerî bütçesinde belirttiği rakamlarla bağdaştırmak zordur.

Yine de karşılaştırmak gerekirse, NATO üyesi ülkeler silah alımı ve ar-ge faaliyetlerine askerî harcamalarının %20'sini ayırma talimatını yerine getirmekte zorlanmaktadır. Ayrıca işaret edildiği gibi eğer ücretler resmî bütçenin %60'ına tekabül ediyor ve gerek operasyonlar gerekse bakım-onarım giderlerine de bir pay ayrılıyorsa bu durumda silah alımı için geriye %40'tan az bir miktar kalacaktır.

Yabancı tedarikçilerle yapılan silah sözleşmelerinin uygulanmasının beş yıldan fazla sürebileceği ve uzun vadeli finansman düzenlemelerini içerebileceği bile varsayılsa, Mısır'ın 2010-2019

MISIR'IN ASKERÎ HARCAMALARINI ANLAMAK

döneminde edindiği ağır silahların sayısındaki artış dikkate alındığında (çoğu gelişmiş silah sistemleri) Mısır'ın resmî bütçe rakamlarında eşzamanlı bir artış beklenecektir.

Ayrıca yeni tip gelişmiş silahların operasyona sürülmesi; askerî teçhizatın bakım-onarımı ve askerî personelin eğitimleri ilave masraf gerektirmektedir. Ne var ki 2010-2019 döneminde 2000-2009 dönemine kıyasla oldukça fazla miktarda silah alımına rağmen 2010-2019 dönemi toplam resmî askerî bütçesi önceki on yıla göre çok daha düşük görünmektedir. Resmî verilere göre Mısır'ın ortalama askerî harcaması 2000-2009 dönemine (4,3 milyar dolar) kıyasla 2010-2019 döneminde yıllık bazda yaklaşık 3,8 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

Mısır'ın askerî bütçe rakamları 2015-2016 mali yılı itibarıyla reel olarak aşağı yönlü bir seyir izlemiştir. Ayrıca ücret harcamalarının bütçenin en büyük kısmını oluşturduğu ve bu yöndeki harcamaların arttığına ilişkin açıklama dikkate alındığında önceki on yıllık süreçte silah ithalatına yapılan harcamaların ücret kesintileri veya askerî bütçenin başka kalemlerinde yapılan kesintilerle denkleştirildiğini varsaymak mümkün değildir.

Mısır'ın silah alımına yönelik kaynak göstergeleri olarak işlev gören söz konusu faktörlerin olağan askerî bütçeden sağlanıyor olması mümkündür. Silah alımı kısmen genel bütçedeki dış borçlanma geri ödemeleriyle alakalı bütçe doğrusu (veya kalemi); kısmen dış destek ve askerî yardım; kısmen bütçe dışı gelirler veya ordunun kendi ticari faaliyetlerinden sağlanan gelir akışıyla finanse ediliyor olabilir. Mesela, bazı Körfez ülkelerinin, Mısır'ın Fransa, Almanya ve Rusya ile yaptığı bir dizi silah alım sözleşmesine (Fransa'dan Mistral helikopter platformlu çıkarma gemisini de kapsayan) kaynak sağlamış olabileceğine ilişkin iddialar mevcuttur. Bu dış kaynağın, Mısır'ın düşük resmî askerî bütçesine kıyasla yüksek düzeyli ithalatını açıklaması mümkündür. Gerçi bu durum, SIPRI veri tabanı askerî yardımı alıcı ülkenin değil verici ülkenin askerî harcamasına kaydettiği için Mısır'ın toplam askerî harcamasına ilişkin tahmini etkilemeyecektir. Yerel medya haberlerinde Mısır ordusunun ekonomik faaliyetleri ile silah alımı arasında bir bağlantı ihtimaline dair imalar mevcuttur. Cumhurbaşkanı Es-Sisi'nin bir yerel haber ajansına yaptığı açıklamaya göre; Mısır ordusu "silah ve teçhizatı kendi rezerv bütçesinden satın almaktadır." Bununla birlikte durumun böyle olduğuna ilişkin hiçbir güvenilir gösterge veya kanıt bulunmamaktadır.

MISIR'IN ASKERÎ HARCAMALARINI ANLAMAK

Mısır Ordusunun Ekonomik Faaliyetleri

SIPRI imkan dâhilinde genel askerî harcamalar kapsamında bütçe dışı askerî harcamalara da yer vermektedir. Bu tür bir bilgi söz konusu olmadığı durumlarda SIPRI bütçe dışı askerî gelirlere tahminleri arasında yer vermektedir. Bu, askerî faaliyetleri finanse etmek için kullanılan askerî işletmeleri veya doğal kaynak fonlarını içerebilmektedir. Mesela, Şili'nin bakır ihracatından elde edilen gelirin bir kısmını silah alımına tahsis ettiği bilinmektedir. Fakat böyle bir kaynağı ölçmek oldukça zordur. Cumhurbaşkanı'nın açıklamasına göre, Mısır'da ekonomik faaliyetleri GSYH'nin %1,5-2,5'ine tekabül eden ordu çok sayıda işletmeyi kendi kontrolü altında tutmaktadır.

Mısır ordusu büyük çaplı altyapı projelerini yönetmektedir ve Mısır ekonomisinin çeşitli sektörlerinde işletme faaliyetlerinde bulunmaktadır. Ordunun ekonomik faaliyetleri tipik bir biçimde kendi ekonomi ajansları tarafından yürütülmektedir. Bu işletmeler, muhtemelen büyük cirolara sahip olan kârlı işletmelerdir. Bu ekonomik faaliyetlerin gelirleri ve kârlarının miktarına ilişkin bilgi çok az olmakla birlikte Savunma Bakanlığı adına bu işletmelerde söz sahibi olan askerî personeli de kapsayacak şekilde bazı askerî işletmelerin kâr payının bir kısmının çalışanlara kazanç olarak tahsis edildiği ileri sürülmektedir.

Ayrıca bölgesel uzmanlarca, bazı askerî ekonomik faaliyetlerin gelirlerinin olağan bütçenin kapsamında olmayan silahlı kuvvetler tarafından özel örtülü ödenek olarak tahakkuk ettirildiği düşünülmektedir. Dolayısıyla bu özel fonlara yönelik finansal tahsisatın; çeşitli "projeler, hizmetler ve ücretlere" harcanıyor olması muhtemeldir. Eğer bu fonlar askerî amaçlar için kullanılsaydı ve harcama devlet bütçesi dışından yürütülseydi o zaman bu fonların Mısır'ın toplam askerî harcamasında bütçe dışı askerî harcama olarak yer alması gerekirdi. Ne var ki Mısır ordusunun ekonomik faaliyetleri hakkında mali bilgi sağlayacak açık kaynak eksikliği dolayısıyla bu fonların değeri veya bunların kullanılma biçimlerine dair bağımsız bir değerlendirme yapmak için yeterince veri bulunmamaktadır.

MISIR'IN ASKERÎ HARCAMALARINI ANLAMAK

Sonuç

Artan bölgesel gerilimler ve tehdit algıları dolayısıyla söz konusu bölgede askerî amaçlara tahsis edilen kaynakları daha iyi anlamak oldukça önemlidir. Bölgedeki en büyük ordulardan birine sahip olan Mısır son dönemde askerî kapasitesini önemli ölçüde artırmakla kalmamakta; yerel ve bölgesel meselelere yönelik aktif bir dış politika da yürütmektedir.

Mısır'ın resmî askerî bütçe rakamlarına ilişkin kapsamlı araştırma, Mısır hükümetinin açıkladığı verilerde boşluklar ve eksiklikler olduğuna işaret etmektedir. Söz konusu veriler resmî bütçede yer almakla birlikte araştırmalar bu verilerin her harcamayı içermediğini ve şeffaf olmadığını göstermektedir. Bazı askerî harcama kalemleri resmî askerî bütçede yer almakla birlikte diğer bazı askerî harcama kalemlerinin maliyetleri tam olarak resmî askerî bütçeye yansımıyor gibi görünmektedir.

Silah alım sözleşmelerinin çoğu genellikle savunma bütçesi aracılığıyla hükümet satın alımlarıyla finanse edilmektedir. Mısır'da ise 2010-2019 yılları arasında dış tedarikçilerle yapılan sözleşmelerin sayısı ve parasal değerinde önemli artış olmasına rağmen Mısır'ın ortalama resmî askerî harcaması 2000-2009 dönemine kıyasla (görünüşe göre) reel anlamda azalış göstermektedir. Mısır'ın askerî bütçe oluşturma ve silah alım prosedürlerinin yeterince şeffaf olmaması, silah alım sözleşmeleri için gereken gerçek fon kaynağını tespit etmeyi zorlaştırmaktadır.

Tespit edilen ek bir harcama kategorisi olarak Mısır'ın paramiliter güçleri, Batılı muadillerine kıyasla daha eğitimsiz ve daha donanımsız görünmekle birlikte son dönemdeki faaliyetleri diğer paramiliter örgütlerin görevleriyle karşılaştırılabilir düzeydedir. Gerek asayişten sorumlu birimler gerekse iç askerî operasyonların bir bileşeni olan birimler dâhil olmak üzere tüm paramiliter güçlere yapılan harcamanın 2019-2020 mali yılında yaklaşık 833 milyar dolar olduğu tahmin edilmektedir.

Bununla birlikte terörle iç mücadele operasyonlarına katılan birimleri belirlemek ve bu birimlerin tam sayısını tespit etmek imkansızdır. Dolayısıyla Mısır'ın toplam askerî harcamasına ilave edilebilecek mali kaynaklara ilişkin tahminde bulunmak şimdilik mümkün değildir.

MISIR'IN ASKERÎ HARCAMALARINI ANLAMAK

Mısır'ın kendi iç bağlamını ve bilhassa Mısır ordusunun hem ekonomideki rolünü hem de siyasi ve iktisadi sistemlerin kontrolüne ilişkin nüfuzunu hesaba katmak gerekmektedir. Ordu işletmelerinden elde edilen gelirin (ve kazancın) miktarına ilişkin önemli bilgi boşlukları mevcuttur. Dolayısıyla bu gelir akışının Mısır'ın askerî harcamalarıyla doğrudan bağlantısı olup olmadığı belirsizdir. Bu durum, orduya akan kaynakların gerçek ölçeğini tespit etmeyi önemli ölçüde engellemektedir ve bu kaynakların kullanımına dair soru işaretlerini beraberinde getirmektedir. Bu engeller ancak Mısır'ın askerî bütçesinde daha şeffaf olması teşvik edilerek aşılabilir. Bu makale, bu yönde bir adım olarak sürece katkı sağlamayı ummaktadır.

(Alexandra KUIMOVA, Arka Plan Raporu, Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü
[SIPRI])